Archive of SID

نشریـه علمـی دانش مالی تحلیل اوراق بهادار
دوره ۱۵ / شماره ۴ (پیاپی ۵۶) / زمستان ۱۴۰۱
صفحه ۱۰۲ تا ۱۱۳

ماهیت مسئولیت مدنی بانک ناشی از اسکیمینگ بر مبنای قواعد فقهی

محمدرضا نامجویان[۱]
سید محمدرضا امام*[۲]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۴

چکیده

در دنیای کنونی پرداخت‌ها عمدتاً از طریق تراکنش های الکترونیکی انجام می‌شود. در انجام این مبادلات گاهی پیش می‌آید که وجوه به مقصد نمی‌رسد یا با سوءاستفاده از دستگاه های کارت‌خوان از حساب مشتریان برداشت غیرمجاز انجام می‌گیرد. یکی از مسائل مورد توجه بانکداری الکترونیکی، پدیده رو به افزایش حملات اینترنتی در فضای سایبری است. آنچه مسلم است ایجاد شبکه امن و محافظت از زیر ساخت های فناوری اطلاعات مستلزم تلاش ملی است. با در نظر گرفتن آسیب های ناشی از این گونه حملات، لزوم آشنایی با مفهوم حملات سایبری و مسئولیت مدنی ناشی از آن و راهکارها، سطوح و ابزارهای مطرح در آن امری حیاتی می باشد. بانک‌ها و موسسات اعتباری در صورتی‌که مرتکب تقصیر شده‌باشند، مسئول جبران در برابر زیان‌دیده (صاحب کارت) می‌باشند. این مسئولیت ناشی از تعهد ضمنی بانک در اینگونه موارد و در مواردی است که ناشی از تقصیر است. لذا بانک در برابر مشتری مکلف به جبران خسارت و بار اثبات بر عهده آن می باشد. در این مقاله ضمن بیان موضوع و اصطلاحات تخصصی، به شناخت ماهیت مسئولیت مدنی بانک‌ها بر مبنای قواعد فقهی پرداخته شده است. با توجه به نسبت بین این تجارت و عمل حرفه‌ای پیشنهاد شده‌است که قانونگذار حدود مسئولیت بانک و ضمانت اجرای آن را بیان کند.

کلید واژه‌ها : مسئولیت مدنی، بانکداری الکترونیکی، اسکیمینگ، مسئولیت تضامنی شبکه بانکی، جبران خسارت.

[1] دانشجوی دکترای حقوق خصوصی، گروه حقوق خصوصی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
Dr.namjouyan@gmail.com
[2] دانشیار فقه و مبانی حقوق اسلامی، گروه حقوق خصوصی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).
mremam@ut.ac.ir

www.SID.ir

Archive of SID

مقدمه

افراد به طور معمول وجوه نقد را در محل مناسبی مانند بانک و سایر موسسات اعتباری نگهداری می‌کنند. این امر از جهات مختلف به سود آن‌هاست که از آن جمله می‌توان اطمینان صاحب پول از حفظ آن، دسترسی آسان به وجه نقد، خرید اعتباری و عدم نیاز به حمل‌ونقل، تعلق سود بانکی به پول و دیگر مزایا را برشمرد. مقایسه دو سیستم بانکداری سنتی و نیمه مکانیزه با بانکداری اینترنتی بیانگر این حقیقت است که بهای تمام شده هر تراکنش در بانکداری سنتی و نیمه مکانیزه بیش از صد برابر هزینه تمام شده هر تراکنش در بانکداری اینترنتی می باشد. بانک نیز سود خود را می‌برد و با گردش ثروت، راه را برای استفاده همگان از تسهیلات عمومی‌فراهم می‌کند. در این میان انتظار مشروع و متعارف هر شخصی است که در زمان نیاز و به طور کلی در هر زمان، امکان دسترسی به وجوه نقد سپرده شده فراهم باشد و حساب بانکی، بدون هماهنگی او تغییر زیان‌آوری نداشته‌باشد؛ نه از حساب برداشته شود و به جای دین دیگری احتساب گردد و نه موجودی حساب کاهش یابد یا منتقل شود. اگر سابقا با دستکاری مدارک هویت و جعل اسناد به بانک رجوع می‌شد و پول را از حساب شخص خارج می‌کردند، امروزه با پیشرفت فناوری اطلاعات و استفاده از اینترنت و دستگاه‌های خودپرداز، افعال مجرمانه نیز تغییر کرده و برداشت غیرمجاز از حساب بانکی دیگران، با وجود ظرفیت امنیتی نسبتاً مناسب، بیشتر شده‌است. با بررسی اجمالی پرونده‌های ورودی دادگاه‌ها، مشاهده می‌شودکه با وجود تدابیر امنیتی، باز هم از طرق مختلف کلاهبرداری اینترنتی، شاهد خالی شدن حساب بانکی اشخاص هستیم.

همچنین جعل عابر بانک و کشف رمز عبور آن سبب دسترسی آسان به حساب افراد می‌شود و برداشت نامشروع وجه را به دنبال دارد که از آن به عنوان سرقت حساب بانکی یاد می‌شود. حتی در مواردی اشخاصی که در زندان بوده‌اند، موفق به سرقت شده و موجودی حساب بانکی دیگران را به حسابی که متعلق به خود یا شرکای جرم بوده منتقل نموده‌اند. این اتفاقات توجه همگان را به بحث مسئولیت مدنی بانک‌ها جلب می‌کند. به این‌صورت که آیا بانک به دلیل اهمالش مسئول می‌باشد یااینکه زیان مشتری قابل انتساب به بانک نیست و نمی‌توان برای بانک ضمانی را تصور نمود؟

پاره‌ای دعاوی پیرامون این مسئولیت در مراجع قانونی مطرح و رویکردهای متفاوتی، از سوی این مراجع، نسبت به آن‌ها دیده شده‌است. در این مقاله، ضمن بیان رویه قضایی، به ماهیت مسئولیت بانک بر مبنای قواعد فقهی و ارائه پیشنهاداتی از جمله فعالسازی رمز اول پویا، بیمه سپرده توسط کلیه بانک‌ها و معکوس شدن بار اثبات دعوا در این‌گونه دعاوی جهت به تکاپو افتادن بانک‌ها، برای افزایش امنیت حساب‌های بانکی مردم پرداخته شده است.

بحث و بررسی

تخلفات در دستگاه‌های خودپرداز و رمز دوم پویا

تخلف و شیادی در دستگاه‌های خودپرداز از طریق *(Skimming، Shoulder surfing،Phishing)* جاسازی سیستم‌های کشف اطلاعات، و یا دوربین‌های مینیاتوری به‌منظور به‌دست آوردن کلمه عبور و درنهایت از طریق ایجاد کارت‌های تقلبی صورت خواهد گرفت.

فرآیند کپی‌کردن اطلاعات نوار مغناطیسی کارت اعتباری مشتری از طریق کشیدن کارت از میان کارت‌خوان و استفاده از اطلاعات جهت ساخت کارت تقلبی توسط فرد شیاد را *(Skimming)* گویند. به طور کلی در سه موقعیت، اطلاعات محرمانه ممکن است با خطر روبرو شود:

الف- در مکان و موقعیت داد و ستد،

ب- به هنگام فرآیندهای انتقال به منظور اخذ مجوز،

ج- در بخش ذخیره سازی اطلاعات.

Shoulder Surfing

دزدیدن کلمه عبور دارنده کارت به هنگام استفاده از دستگاه خودپرداز و یا پایانه فروش از طریق نگاه زیرچشمی از بالای کاربر در حین ورود کاراکترها را در بر می گیرد

Phishing

در دستگاه‌های خودپرداز و همچنین پایانه فروش با نصب قطعه‌هایی شبیه دستگاه خودپرداز بر روی دستگاه، عملاً ذهن صاحب کارت را منحرف می‌کنند که عملیات وی با دستگاه مجاز صورت می‌گیرد. در این حالت نیز سرقت اطلاعات شخصی سپرده‌گذار و ساخت کارت پلاستیکی جعلی و برداشت از طریق این کانال‌های توزیع دیجیتالی

www.SID.ir

Archive of SID

امکان‌پذیر است. برخی از شیادان با نصب تجهیزاتی در دستگاه‌های خودپرداز در روزهای تعطیل و یا زمان‌های کم‌تردد، به‌طوری‌که این تجهیزات از سوی مشتریان کاملاً طبیعی به‌نظر برسند، و از طرفی با در اختیار داشتن تجهیزات بی‌سیم و قرار گرفتن در اتومبیل‌های خود نسبت به سرقت شماره کارت و کلمه عبور اقدام می‌نمایند. روش دیگر شیادان نصب دوربین بی‌سیم در اشیاء جانبی نصب شده در نزدیک دستگاه‌های خودپرداز مانند جای بروشور و یا مکان ریختن رسیدهای مشتریان و یا اشیاء دیگر می‌باشد، به‌نحوی‌که امکان تصویربرداری از صفحه کلید و صفحه نمایش دستگاه خودپرداز وجود داشته‌باشد.

اطلاعات دریافت‌شده (کلمه عبور و شماره کارت) به‌صورت بی‌سیم برای رایانه‌های لپ‌تاپ شیادان که در فاصله چند صد متری قرار می‌گیرند، ارسال شده و آنها قادر خواهند بود با کپی نمودن کارت مشتریان، وجوه موجود در حساب مشتریان را سرقت نمایند. بر اساس برآورد *(TOWER GROUP)* به‌طور متوسط از هر ۱۵۶۰۰۰ تراکنش انجام شده از طریق دستگاه‌های خودپرداز و پایانه‌های فروش *(EFT/POS)* یکی از آنها مظنون به کلاهبرداری است.

Lebanese Loop

کلاه‌بردار با قرار دادن یک قطعه در دریچه ورودی کارتخوان و قرار گرفتن پشت سر فرد نسبت به سرقت کارت و کلمه عبور اقدام می‌کند. لایه بالای این ابزار مثل ورودی دستگاه است و در آن نواری تعبیه شده که اجازه نمی‌دهد کارت، به قسمت‌های درونی دستگاه وارد گردد و با کشیدن لایه بیرونی کارت نیز با آن بیرون می‌آید. در این روش با این وجود گیر کردن کارت مشتری درون کارت‌خوان و عدم انجام عملیات، مشتری کلیدهای مختلفی را فشار داده و زمانی که مشتری مستأصل می‌شود، به پیشنهاد کلاه‌بردار دوباره کلمه عبور توسط مشتری به‌منظور رفع مشکل وارد می‌شود که کلمه عبور کارت در این شرایط سرقت می‌شود. فرد بنا به پیشنهاد مجدد فرد شیاد به‌منظور اطلاع کارمندان امور بانکی از محل خودپرداز دور می‌شود که فرد شیاد نسبت به خروج قطعه به همراه کارت اقدام و از دستگاه خودپرداز دیگر وجوه موجود از حساب فرد را سرقت می‌نماید. به‌منظور برطرف کردن مشکل مذکور، طرح استفاده از رمزهای یکبار مصرف به عنوان یکی از ابزارهای مفید می‌تواند مورد توجه باشد و با توجه به عدم رغبت مشتریان برای استفاده از دستگاه مجزا جهت تولید رمز یکبار مصرف، استفاده از برنامه‌های کاربردی بر روی گوشی‌های تلفن همراه هوشمند، یک گزینه بسیار کاربردی به‌نظر می‌رسد.

رمز یکبار مصرف (رمز دوم پویا) و تاثیر آن در ایمن‌سازی نقل و انتقالات

در تقابل با رمز ثابت، رمز یکبارمصرف *One Time Password*یا *OTP* وجود دارد که معنی آن کلمه رمزی است که تنها یکبار قابل استفاده است. علاوه بر پیشگیری از فیشینگ با استفاده از این رمز یکبارمصرف، جلوی برداشت از روش کی لاگرها (نرم‌افزارهایی که کلیدهای فشرده‌شده روی صفحه‌کلید را ذخیره می‌کند) را هم می‌توان گرفت. لازم به ذکر است مردم می‌توانند برای انجام تراکنش‌های غیرحضوری کارتی خود، از رمز دوم یکبار مصرف به جای رمز دوم ثابت خود استفاده کنند. این رمز برای مدت کمی (۱۲۰ثانیه) معتبر می‌باشد و پس از آن از اعتبار ساقط می‌شود؛ درصورت لو رفتن یک رمز، رمز سایر تراکنش‌های کارت شخص نیز افشا نمی‌شود و امنیت سایر تراکنش‌های مشتری حفظ می‌گردد. قابل توجه است که رمز یکبار مصرف هم‌اکنون صرفاً جهت تراکنش‌های اینترنتی قابل استفاده است و اکثریت بانک‌ها آن را برای تراکنش‌های حضوری فعال نکرده‌اند و همچنان کارت‌های بانکی مشتریان مورد جعل و سوءاستفاده قرار می‌گیرد.

مفهوم مسئولیت مدنی

مسئولیت مدنی عبارت است از الزام قانونی شخص به جبران خسارتی که به دیگری وارد کرده است[۳]. در نتیجه این مسئولیت، بین زیان‌دیده و عامل وقوع خسارت، دین خاصی به وجود می‌آید. در این حالت، کسی که زیان دیده طلبکار و عامل ورود خسارت بدهکار می‌شود و موضوع این بدهی جبران خسارت است که اغلب با پرداخت پول جبران

۳.کاتوزیان، ناصر.(۱۴۰۰). حقوق مدنی، ضمان قهری- مسئولیت مدنی، چاپ سوم. انتشارات دانشگاه تهران.

www.SID.ir

Archive of SID

می‌شود[۴]. مسئولیت مدنی نوعی واقعه حقوقی است که در زمره مسائل حقوقی[۵] شمرده می‌شود و با مسئولیت اخلاقی و مسئولیت کیفری تفاوت دارد[۶]. به دلیل وجود پاره‌ای اختلافات مسئولیت مدنی به دو گروه مهم تقسیم شده‌است: مسئولیت قراردادی و مسئولیت قهری.

مسئولیت قراردادی

علمای حقوق به دو باور عقیده دارند:

دسته‌ای بر این مسئله تأکید دارند که مسئولیت قراردادی عبارت از مسئولیت کسی است که به موجب عقدی از عقود معین یا غیرمعین تعهدی را پذیرفته و به علت عدم انجام تعهد یا تأخیر در انجام آن، خسارتی به متعهدله وارد نماید که در این صورت متعهد مکلف است خسارت وارده را جبران کند. براین اساس مسئولیت قراردادی التزام به جبران ضررهای وارده در نتیجه عدم اجرای قرارداد توسط متعهد می‌باشد .

عده‌ای دیگر بر این باورند که مسئولیت قراردادی، مسئولیت متعهد در عقد است که یا تعهد خود را انجام نمی‌دهند و یا آن رابدون توجه به موارد مندرج در قرارداد انجام می‌دهد؛ به بیان دیگر در مسئولیت قراردادی متعهد، تعهد ناشی از عقد را به‌جا نمی‌آورد، خواه به واسطه تعمد و خواه عدم انجام به‌واسطه مسامحه متعهد[۷].

البته شایان ذکر است که مسئولیت قراردادی را نباید با تعهد قراردادی اشتباه نمود. زیرا تعهد قراردادی ریشه در اراده انشایی داشته و ناشی از اراده و میل طرفین است؛ در حالی که مسئولیت قراردادی نتیجه عهدشکنی بوده و بخشی از مسئولیت مدنی است که اراده انشایی آن را ایجاد نمی‌کند. در واقع نقض یک تعهد که عملی غیرانشایی است سبب تحقق آن به‌شمار می‌رود. به این خاطر است که با توجه به منشأ پیدایش این مسئولیت که به نوعی با قرارداد در ارتباط است آن را مسئولیت قراردادی می‌گویند[۸].

مفهوم مسئولیت قهری

به‌طور مثال دو شخصی که هیچ پیمانی با یکدیگر ندارند و یکی از آن دو به عمد یا به خطا به دیگری ضرر می‌رساند، مسئولیت غیرقراردادی یا خارج از قرارداد محقق می شود. مسئولیت قهری، مسئولیت جبران ضرر ناشی از فعل یا ترک فعلی است که از نظر قانون و عرف خطا محسوب می‌شود و نیزگفته می‌شود که مسئولیت قهری، مسئولیت ناشی از نقض تکلیفی است که ابتدائا توسط قانون مقرر شده‌است. این تکلیف در مقابل اشخاص به‌طور کلی است و در صورت نقض، از طریق اقامه دعوی برای مطالبه خسارت تقویم نشده، قابل جبران است.

معیار و ضابطه مسئولیت مدنی

تقصیر دارای مفهوم شخصی و نوعی است ولی امروزه نظریه تقصیر نوعی در مسئولیت مدنی پذیرش بیشتری دارد چرا که بر مبنای نظریه تقصیر شخصی بسیاری از ضررهای جبران نشده باقی می ماند و صغار و مجانین هیچگونه مسئولیتی در قبال ضررهایی که به دیگران وارد می کنند ندارند.[۹]

ماهیت مسئولیت مدنی بانک بر مبنای قواعد فقهی

در این مبحث به بررسی ماهیت مسئولیت مدنی بانک با توجه به قواعد فقهی از جمله موجب ضمان، اصل اعتماد و قاعده هشدار می‌پردازیم.

موجب ضمان

ضمان، دلیل و موجب می‌خواهد؛ معنی این عبارت در فقه چنین است که برای جبران خسارت افراد و مسئول‌بودن

۵. عباسلو, بختیار. (۱۳۸۸). مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری .*فصلنامه نظارت و بازرسی*. ۱۳۸۸ ,(۸).

۵. امامی،اسداله.(۱۳٦٤). حقوق مدنی ٤، جزوه درسی. دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده حقوق.

٦. لوررسا،میشل. ترجمه دکتر محمد اشتری.(۱۳۵۹). مسئولیت مدنی. انتشارات موسسه حقوق اسلامی و تطبیقی.

۷. لنگرودی جعفری.(۱٤۰۰). حقوق تعهدات، ج۱. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم.

۸. کاتوزیان، ناصر.(۱٤۰۰). حقوق مدنی، اعمال حقوقی(قرارداد، ایقاع) شرکت سهامی انتشار چاپ دوم.

۱۰. اسماعیل زاده, یوسف, تقی زاده, ابراهیم, چهکندی نژاد, علی. (۱۳۹۸). مسئولیت مدنی ناشی از ترک فعل زیانبار کارکنان نیروهای مسلح .فصلنامه نظارت و بازرسی. ۱۳۹۸.

www.SID.ir

Archive of SID

آنها در برابر دیگری باید یکی از عناوین جبران‌کننده مانند اتلاف، تسبیب، ید، غرور و عقد، تحقق یابد[۱۰]، در غیراین‌صورت نمی‌توان حکم به مسئولیت داد. البته تأکید بر عناوین معین، به این معنی نیست که مسئولیت مدنی و ضمان، در فقه، قالب‌بندی شده و مانند عقود معین تنها موارد خاص دارد. بلکه به این معنی است که باید دلیل و توجیهی برای مسئولیت باشد. به عبارت دیگر عناوین فقهی موجب ضمان، به‌قدری گسترده هستند که دلالت عرفی آن‌ها اجازه می‌دهد «اصل جبران کامل خسارت» را از منطق آنها بیرون کشید، اما در هرحال برای حکم به جبران خسارت، باید منطق جبران‌کننده‌ای وجود داشته باشد. همان‌طور که در حقوق، مسئولیت مدنی را با عناوینی مانند تقصیر، تضمین حق و خطر بررسی می‌کنند و بدون یکی از آنها نمی‌توان حکم به جبران خسارت داد. به بیان دیگر می‌توان در مورد ضمان و قواعد جبران‌کننده در فقه چنین گفت که فقه، درخصوص ضمان و قواعد آن بر مبنای «قابلیت انتساب» یا «قابلیت اسناد» قرار دارد. این مفهوم غیر از رابطه سببیت است که یکی از سه رکن اصلی مسئولیت مدنی و جزایی می‌باشد. از قابلیت انتساب در فقه به عنوان مبنای تحلیل قضایا و احراز مسئولیت استفاده می‌شود و نقش آن مانند مبنای مسئولیت در حقوق عرفی است که نظریات مختلفی مانند تقصیر، تضمین حق و خطر را با خود همراه دارد. فقها در مورد ضمان و مسئولیت عرفی می‌دانند و اگر در قضایای شخصیه، اختلاف دارند، به‌عنوان مصداق آن قاعده می‌باشد، نه این‌که اختلاف در معیار باشد. در این خصوص حتی فقیه استدلالی مانند صاحب جواهر سعی دارد که مفهوم قتل عمد و ترتّب قصاص را بر اساس مفهوم عرفی انتساب و احراز موضوع، تحلیل کند که مصون از انتقاد برخی دیگر از فقها نبوده که به نوعی تعبد در قتل و معیار آن نائل هستند و تساهل عرفی را در قتل عمد نمی‌پذیرند. این سخن که مسئولیت در فقه مبتنی بر تقصیر نیست گویای دیگری از مفهوم قابلیت انتساب است که قواعد اتلاف، تسبیت و غرور و خسارات مالی و دیه و قصاص را تحت تاثیر قرار داده است.

اصل اعتماد و منطق عرف

انتظار از اشخاص در اجتماع، باید در حدود توانایی و منطق عرفی قابل قبول باشد تا سبب حرج آن‌ها نشود. همچنین اصل اعتماد، یکی از پایه‌های مهم مسئولیت آن‌هاست و درصورت نقض این اصل، بی‌گمان باید اشخاص مسئول باشند. این دو قاعده یکی، به حمایت از شخص می‌پردازد و دیگری او را مسئول می‌داند. در دعاوی مسئولیت مدنی باید بررسی نمود که آیا انتظار انجام عمل یا ترک آن، بر حسب دلالت عرف، منطقی است و هم‌چنین باید توجه نمود که آیا دیگران به رفتار شخص اعتماد نموده و تصور مشروع و قابل قبولی از رفتار او داشته‌اند؟ دراینجا این سوال را از دیدگاه بانک بررسی می‌کنیم.

یکی از علل محکوم نمودن بانک در دعاوی مورد بحث ما، این است که سارق با نصب صفحه کلید مجازی یا ساخت و خرید یک دستگاه کاملاً مشابه دستگاه کارتخوان اصلی به شماره رمز و اطلاعات کارت دسترسی پیدا می‌کند و بانک باید برای این امر تدبیری بیندیشد. سوال فوق را از دیدگاه دارنده کارت طرح می‌کنیم. آیا بانک نمی‌توانسته است از جعل کارت‌های بانکی جلوگیری کند؟ آیا کارت‌های دارای فناوری ایمن‌تر در کشور وجود ندارد که به‌سادگی مورد کپی‌برداری قرار نگیرد؟ آیا مراقبت‌های لازم از سوی بانک در خصوص کنترل و نظارت بر دستگاه‌های کارتخوان صورت گرفته‌است؟ با بررسی‌های به عمل آمده از حدود ده سال قبل، امکان ساخت کارت‌های هوشمند در کشور وجود دارد که این کارت‌ها تنها درحدود شش هزار تومان از کارت‌های فعلی (مغناطیسی) گران‌تر می‌باشد. به‌نظر می‌رسد رفتار بانک در این زمینه سبب اعتماد مشتری نشده‌است؛ چراکه بانک‌ها می‌توانند با نصب دستگاه‌های آنتی‌اسکیمر در دستگاه‌های خودپرداز بانک‌ها، مراقبتی عرفی داشته باشند با این وصف اگر سارق، موفق به کشف رمز کارت شود، مسئولیت مدنی بانک امری بایسته خواهدبود.

قاعده هشدار

۱۰. خدابخشی، عبدالله (۱۳۹۳). بیمه و حقوق مسئولیت مدنی جلد۱.انتشارات جنگل.

www.SID.ir

Archive of SID

در قاعده فقهی «قَد اَعذَر مَن حَذَر» بیان می‌شود که اگر هشدار لازم به افراد، در زمینه‌ای داده شود، دیگر نمی‌توان خسارت به بارآمده در محدوده هشدار را از هشداردهنده اخذ نمود. البته این هشدار باید قبل از وقوع حادثه داده‌شود و وسایل هشداردهنده می‌باید متناسب با نوع خطر و محیط باشند. هشدارگیرنده خود را در معرض خطر قرار داده‌باشد و ورود صدمه نباید ناشی از اقدام عمدی هشداردهنده باشد. در مورد کارت‌های بانکی، به دارنده کارت اطلاعات لازمه داده می‌شود. این اطلاعات در واقع به مثابه یک هشدار می‌باشد تا مراقب رمز کارت باشد. به‌طور مثال عدم استفاده از رمزهای قابل فهم مانند سال تولد، افشا نکردن رمز خود را برای غیر و.... حتی در زمان تحویل کارت نیز این هشدار با نوشته بالای شماره رمز مجدد به شخص اعلام و اخطار می‌شود. با این بیان اگر به هر دلیل این رمز فاش شود، چرا بانک مسئول جبران وجوهی باشد که در اثر اهمال مشتری از حساب وی خارج شده‌است؟

همچنین می‌توان حالتی که دارنده کارت هیچ قصوری نداشته و برای مثال کارت و رمز او را با تهدید به دست آورده باشند یا کارت وی مفقود شده باشد و یا در اختیار شخصی قرار گیرد، باز هم نمی‌توان خسارت را به بانک متنسب نمود. اما اگر با قرادادن دستگاهی کاملاً مشابه دستگاه کارتخوان اصلی، مشتری اقدام به کشیدن کارت خود در آن دستگاه نماید و توسط دستگاه جعلی رمز و اطلاعات کارت کپی شود، بلاشک این حق مشتری است که نباید وجوهی از حساب او خارج شودو این کاملاً منصفانه و به‌حق است .

سیستم بانکی نباید در مورد دسترسی به رمز دارنده حساب غیرایمن باشد، اما اگر رمز، به دلایل خارجی که بیان شد، فاش گردد آیا توجیهی برای عدم مسئولیت بانک وجود خواهد داشت؟ در قراردادی که بانک با مشتری بابت استفاده از کارت منعقد می‌کند این هشدار به مشتری داده می‌شود که شماره رمزی که به‌منظور استفاده از پایانه‌ها به مشتری داده می‌شود، محرمانه است و مشتری حق ندارد آن را در اختیار اشخاص دیگر قراردهد و مسئولیت حفظ و نگهداری کارت و رمز به‌عهده مشتری بوده و بانک هیچگونه مسئولیتی ندارد!!! همان‌طور که بیان شد بانک کلیه مسئولیت‌های حفظ و نگهداری کارت و رمز را برعهده مشتری قرارداده‌است و کاملاً از خود سلب مسئولیت کرده است. آیا در هیچ صورتی بانک مسئولیتی در قبال حفظ و نگهداری کارت و رمز ندارد؟ آیا اگر کارمند بانک از ضعف سیستم سوءاستفاده کرده و رمز کارت را به‌دست آورد طبق بند ج ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی کشور، بانک مسئولیتی ندارد؟در صورتی‌که دستگاه کارتخوانی کاملاً مشابه کارتخوان اصلی در مقابل مشتری قرارداده شود و آن دستگاه جعلی، کارت و رمز مشتری را کپی کند، آیا می‌توان پذیرفت که مشتری به هشدار بانک توجه نکرده و اهمالی در این خصوص انجام داده است؟ به نظر می‌رسد در موارد فوق دارنده کارت قصوری نکرده است. بانک می‌بایست سیستم را ایمن نماید و مشتری رمز را حفظ کند. این تعهدات در مقابل یکدیگرند این تعهدات از نوع «تعهد به نتیجه» هستند و مشتری در هر حال ضامن رمز و بانک نیز ضامن سیستم می‌باشد.

قاعده فقهی "مَن لَهُ الغُنم فَعَلیه الغُرم" و مسئولیت تضامنی شبکه بانکی

این قاعده که با عناوینی مانند "الغُنم بالغُرم" و "الخراج بالضمان" نیز معرفی می‌گردد، یکی از مظاهر طبیعی روابط اجتماعی و حقوقی افراد تلقی می‌گردد. سود و زیان به‌عنوان دو کفه تعادل، باید با هم باشند و اینکه شخص در قبال سودآوری کار خود، زیان‌های آن را بر دیگری تحمیل نماید، دور از انتظار مشروع همگان است. این قاعده برای بیان همین انتظار مشروع به‌کار می‌رود و در نظام‌های مختلف حقوقی مورد پذیرش است. این قاعده بیان می‌دارد که بین خسارت و فایده ملازمه وجود دارد؛ یعنی هرکس که شرعاً فواید مالی را می‌برد، خسارات آن مال را نیز عهده‌دار است.

www.SID.ir

Archive of SID

بانک‌ها برای تسهیل دسترسی به عابر بانک‌های مختلف و انتقال وجه[11]، شبکه موسوم به «شتاب» را طراحی نموده‌اند که هرکس می‌تواند از هر عابر بانکی در دسترس دارد، عملیات حساب خود را انجام دهد. این امر تنها به سود مشتری نیست، بلکه تمام بانک‌های عضو این شبکه نیز سود می‌برند و بنابراین به حکم قاعده «مَن لَهُ الغُنم فَعَلیه الغُرم» باید لوازم آن را پذیرا باشند. یکی از این لوازم، مسئولیت تضامنی در برابر شبکه و مشتری است. به‌این‌معنی که در صورت قصور یکی از بانک‌ها در طراحی سیستم ایمن خود و دسترسی غیرقانونی به حساب افراد، همه باید پاسخ‌گو باشند و تنها پس از جبران سیستم ایمن خود و دسترسی قواعد عمومی به بانکی که سبب اصلی بوده‌است، رجوع نمایند و آن‌چه را به مشتری داده‌اند، از بانک مسبب دریافت دارند. به‌عبارت دیگر رابطه بانک‌ها با مشتری، مسئولیت تضامنی است. اما در رابطه خود بانک‌ها، ممکن است تنها یکی، «مدیون» و دیگران «مسئول» باشند که در این موارد، مسئول می‌تواند به مدیون رجوع کند و دین پرداختی را از او دریافت دارد.

مانند این بحث در تعاقب ایادی غاصبین، مسئولیت تضامنی در اسناد بازرگانی و غیره نیز وجود دارد. بنابراین دفاع بانک‌ها به این‌که وجوه برداشت شده مربوط به حساب بانک «الف» است و صرف برداشت از عابر بانک‌ها به صورت بالقوه است نه بالفعل. به‌این معنی که هر چند تمام بانک‌های عضو «شتاب» مسئول هستند، اما به‌شرطی که یا از عابر بانک آن‌ها برداشت شده‌باشد یا حساب متعلق به آن‌ها باشد. بنابراین بانک «ح» که عضو است اما نه بانک صادرکننده کارت بوده و نه پذیرنده کارت، مسئول نیست، زیرا «عضویت» در این شبکه بانکی به خودی خود «سبب» نیست، بلکه «تهسیل» برداشت وجه از سیستم غیرایمن و مشارکت در چنین سیستمی، «سبب» خسارت است.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در مجموع برای برداشت وجه غیرمجاز از حساب بانکی دیگران، اقدام به ساختن کارت تقلبی می‌شود. چنین کاری، دشواری چندانی ندارد. از منظر دفاع از مسئولیت بانک گفته می‌شود که بانک‌ها باید به جعلی بودن کارت حساسیت داشته باشند و به‌محض استفاده، امکان برداشت را سلب نمایند که اگر این مهم صورت نگیرد، از تعهد ضمنی خود مبنی بر ایمن بودن کارت یا دستگاه‌ها، تخطی نموده و باید مسئول باشد. شایدگفته شود با تکنولوژی جدید و مدرن امروزی همه چیز قابل جعل است و چنین تعهدی که دستگاه‌ها از گرفتن کارت تقلبی امتناع نمایند، با توجه به استفاده جاعلین از فنون مختلف ممکن نیست.

در پاسخ به این مورد نیز می‌توان گفت بانک می‌بایست سیستم امنیتی دستگاه کارتخوان را به آنتی‌اسکیمر مجهز کرده و با بازرسی دوره‌ای از آن امکان سوءاستفاده را به صفر برساند. همچنین از کارت‌های هوشمند که کپی کردن اطلاعات آن به سادگی کارت‌های مغناطیسی فعلی نمی‌باشند استفاده نماید. لازم به ذکر است قیمت وسیله‌ای که در حال حاضر با استفاده از آن کارت بانکی کپی می‌شود در حدود پنجاه دلار است! بنابراین پرواضح است که بانک نهایت تلاش خود در استفاده از کارت‌های هوشمند و نصب آنتی‌اسکیمر بر روی دستگاه‌های کارتخوان را به‌کار نبسته است.

ممکن است گفته شود با فرض تعهد بانک نیز جعل کارت، «تمام علت و سبب» نیست، بلکه تا رمز فاش نشود برداشت ممکن نخواهد بود. به‌عبارت دیگر تا رمز دارنده کارت حقیقی فاش نشود با کارت تقلبی نمی‌توان وجوهی را از حساب او خارج نمود. در مورد اسکناس نیز این‌که در طراحی آن دقت بسیار می‌شود تا از جعل مصون باشد، درحالی‌که در مورد اسکناس، جعل، «تمام سبب» است، اما در موضوع مطرح شده پرواضح است که مشتری یا دارنده کارت بانکی در افشای رمز مرتکب قصوری نشده است و سارق با نصب صفحه کلید مجازی بر روی صفحه کلید، رمز

---

۱۱. بر اساس بند ۵ ماده ۱ قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) ۱۳۶۲/۶/۸، «تسهیل امور پرداخت‌ها و دریافت‌ها و مبادلات و معاملات و سایر خدماتی که به موجب قانون بر عهده بانک گذاشته می شود»، از جمله اهداف نظام بانکی برشمرده شده‌است.

www.SID.ir

Archive of SID

مشتری را به‌دست می‌آورد و بانک برای این نقص سیستم اقدام نکرده است.

و بحث دیگری که در این خصوص مطرح می‌باشد این است که:

متهم کردن سارق یا هر شخصی که بدون اجازه در حساب دیگری دخل و تصرف کرده است، با متهم کردن بانک قابل جمع است؛ زیرا مسئولیت بانک قراردادی و مسئولیت آن شخص قهری است و این دومنافاتی با هم ندارند.

این بحث متفاوت از بحث «جمع مسئولیت قراردادی و قهری» در رابطه با یک شخص است[۱۲]، زیرا در حالت اخیر یک مسئول وجود دارد و دو مسئولیت[۱۳] موضوع بحث می‌باشد و مسأله این است که آیا می‌توان به عامل خسارت که شخص معینی است، از دو جهت رجوع داشت؟ حال در بحث ما دو یا چند مسئول وجود دارد[۱۴] و هر کدام با مسئولیتی مستقل بررسی می‌شوند. اگر سیستم بانکی باعث خروج وجوه از حساب مشتری شود و بانک مسئول باشد، نمی‌تواند به این دفاع متوسل شود که سارق یا عامل برداشت حساب، دستگیر شده و باید به او رجوع داشت و با وجوه این شخص که مباشر است نوبت به سبب، که بانک است نمی‌رسد؛ یا اساساً دخالت آن شخص، رابطه بانک را قطع نموده‌است. البته این دفاع پذیرفته نیست و با قرارداد، بانک می‌تواند پس از اینکه به مشتری خسارت را پرداخت کرد، به عامل اصلی رجوع نماید و مبلغی پرداختی را از وی مسترد نماید. راهکاری دیگر که قانون برای متضرر در نظر گرفته است، توجه به بند ج ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی مصوب سال ۱۳۳۴ است که بیان می‌کند:

هر بانک در مقابل خساراتی که در اثر عملیات آن متوجه مشتریان می‌شود مسئول و متعهد جبران خواهد بود.

مدیرعامل، رئیس هیئت مدیره، اعضاء هیئت عامل و اعضاء هیئت مدیره هر بانک نیز در مقابل صاحبان سهام و مشتریان مسئول خساراتی می‌باشند که به‌علت تخلف هر یک از آنها از مقررات و قوانین و آئین‌نامه‌های مربوط به این قانون یا اساسنامه آن بانک به صاحبان سهام یا مشتریان وارد می‌شود.

همچنین ماده ۱۶ آئین نامه نظام بانکداری مصوب هیئت وزیران در ۸۶/۱۲/۲۶ مقرر می‌دارد: به منظور جلب اعتماد عمومی برای استفاده از خدمات بانکی الکترونیکی و پیشگیری از ضرر و زیان ناشی از استفاده خدمات بانکی الکترونیکی، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است اقدامات لازم برای تأمین بودجه مورد نیاز بانک‌های دولتی جهت جبران هزینه‌های ریسک‌پذیری آن‌ها (نفوذ غیر مجاز به اطلاعات حساب‌های مشتریان) را تا سقف یک درصد بودجه فناوری اطلاعات هر بانک به‌عمل آورد. در آخر باید به این نکته اشاره کرد که با همه این تمهیداتی که در قانون به صراحت بیان شده است، باز هم بانک‌ها زیر بار این مسولیت نمی‌روند. آن‌ها با انعقاد قرارداد در هنگام بازکردن حساب و یا هرگونه عملیات دیگر تمام مسولیت‌ها را از خود ساقط می‌کنند و درواقع با این کار هیچ‌گونه مسولیتی را نمی‌پذیرند. در نتیجه این مشتری است که متضرر می‌شود. بنابراین به نظر می‌رسد در این خصوص به جهت حمایت از مالباخته در این سیستم بانکی نیاز به قوانین شفاف‌تر با ضمانت اجرای قانونی داریم که بانک‌ها مکلف به جبران خسارت، ارتقا سیستم بانکی باشند.

همچنین لازم به ذکر است که طبق ماده ۴ قانون عملیات بانکی بدون ربا، برای جلب اعتماد صاحبان حساب مدت‌دار، مقرر می‌دارد: «بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار را تعهد و یا بیمه نمایند». این «اختیار» با بند «ط» ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری‌اسلامی‌ایران مصوب ۱۳۸۳/۶/۱۱ تغییر داده شد و به‌نوعی تکلیف شد که: «به منظور حفظ اعتماد عمومی‌به نظام بانکی، نظام بیمه سپرده‌ها ایجاد می‌شود. وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف است تا پایان سال اول برنامه چهارم، اقدامات قانونی لازم را معمول دارد». بیمه سپرده، هم قابل‌تحلیل به «بیمه مسئولیت» است و هم به «بیمه اموال».

---

۱۲. کاتوزیان، دکتر ناصر.(۱۳۷۸). حقوق مدنی، الزام‌های خارج از قرارداد (ضمان قهری)، جلد اول، مسئولیت مدنی.انتشارات دانشگاه تهران.

۱۳. قراردادی و قهری.

۱٤. بانک یا بانک‌ها و شخص دیگر.

www.SID.ir

Archive of SID

اگر منظور این باشد که بانک «موجودی» حساب را در قبال فعالیت خود در امر مضاربه یا هر قراردادی که با مشتری دارد، بیمه کند تا پس از شکست در مسیر قرارداد یا غیرسودآور بودن آن، «اصل وجه» یا «عدم سود» را از بیمه مطالبه نمایند، با بیمه اموال منطبق است، زیرا طبق ماده ۵ قانون بیمه ۱۳۱۶/۲/۷ «بیمه‌گذار ممکن است اصیل باشد یا به یکی از عناوین قانونی نمایندگی صاحب مال یا شخصی ذی‌نفع را داشته یا مسئولیت حفظ آن را از طرف صاحب مال داشته‌باشد».

در این مورد بانک نمایندگی دارد و به سود صاحب‌حساب نیز می‌باشد؛ اما ممکن است بانک در قبال این وجه به دلایل مختلف، مسئول باشد که می‌توان یکی از مصادیق آن را خروج غیرقانونی از حساب مشتری دانست. در این مورد بانک «موجودی» را بیمه نمی‌کند، بلکه «مسئولیت» خود را پوشش می‌دهد. امروزه در نظام‌های مسئولیت مدنی یکی از مبانی «مسئولیت نوعی» وجود «بیمه» است، به‌نحوی‌که در برخی از نظام‌ها بین مسئولیت نوعی و بیمه رابطه مستقیم وجود دارد.

دادگاه‌ها از «تعهد به بیمه» هم مسئولیت نوعی را استخراج نموده‌اند و هم این تعهد را برای مسئولیت مدنی مورد استفاده بسیار قرار می‌دهند. «استخراج» مسئولیت نوعی به این‌صورت است که دادگاه، تعهد به بیمه نمودن را دلیل بر وجود مسئولیت می‌داند، زیرا معتقدند که هر کجا چنین مسئولیت سخت‌گیرانه باشد، قانون تکلیف تهیه پوشش بیمه‌ای مقرر داشته‌است. با این بیان ممکن است گفته‌شود که وقتی بیمه سپرده در قوانین مطرح شده‌است دلالت بر مسئولیت بانک، آن هم به‌صورت نوعی دارد و چون یکی از موارد این مسئولیت، خروج غیرقانونی وجه از حساب می‌باشد. لذا بانک باید از عهده جبران خسارت برآید. اگر بانک از تهیه بیمه خودداری نماید، زیان کرده‌است و نمی‌تواند در مقابل مشتری عذر آورد؛ هم‌چنین مشتری می‌تواند بانک را به دلیل عدم تهیه بیمه سپرده، طرف دعوی مدنی قرار دهد. امروزه دعاوی بسیاری به جهت قصور در تهیه بیمه مطرح می‌شود که نسبت به اصل مسئولیت مدنی نیز حالت استقلال دارند، به این معنی که حتی اگر شخص از نظر حقوقی، حق قابل‌مطالبه‌ای نداشته‌باشد، اما در صورت بیمه شدن می‌توانست از محل بیمه مبالغی را دریافت دارد، به دلیلی کوتاهی در تهیه بیمه و محروم شدن از این منبع مطمئن، می‌تواند علیه شخصی که تکلیف بیمه را داشته است، طرح دعوی کند. با وجود مبانی مهمی‌که در بحث بیمه وجود دارد، باید گفت که این مبنا در حقوق ما نمی‌تواند توجیه مناسبی برای مسئولیت بانک باشد:

۱- با وجود سابقه تاریخی مسئولیت مدنی و مبانی فقهی ضمان در حقوق ما، مسئولیت فرعی، چندان مورد توجه قرار نمی‌گیرد و بعید است دادگاهی براساس آن تصمیم‌گیری کند.

۲- در مورد رابطه بیمه اجباری و مسئولیت نوعی و اینکه با وجود بیمه اجباری، به‌آسانی می‌توان حکم به تحقق مسئولیت نوعی داد، نمی‌توان نظام حقوقی ایران را با برخی دیگر از نظام های حقوقی مقایسه نمود. با وجود این که حوادث رانندگی، تولید محصولات صنعتی معیوب، تخلفات پزشکی، حوادث اتمی، حوادث ناشی از به‌کارگیری سلاح گرم، حوادث کار و موارد دیگر، در بسیاری از نظام‌های حقوقی تحت پوشش بیمه‌های اجباری مسئولیت قرار دارند و این‌که مسئولیت‌های نوعی درصدد کنار نهادن تقصیر از حیث ثبوت[۱۵] یا اثبات[۱۶] می‌باشند، اما این حرکت هنوز تثبیت نشده‌است و هنوز نظام‌هایی هستند که در تحلیل مسئولیت مدنی، از طریق سنتی خود عدول نکرده و تنها با گسترش سطح استانداردهای ایمنی و سخت‌گیری در زمینه رفتار معقول و متعارف اشخاص، دامنه تخطی و قصور آن‌ها را گسترش داده‌اند، بدون اینکه از لحاظ نظری و عملی، با مسئولیت نوعی آشتی برقرار نموده باشند.

همین وضعیت در حقوق ایران هم وجود دارد؛ از حوادث رانندگی که در رأس خطرات هستند تا مسئولیت پزشک[۱۷] و استفاده از سلاح گرم و دیگر موارد متوجه کنار نهادن یا محدود شدن مسئولیت نوعی می‌شویم و البته از حیث عملی، موارد مسئولیت نیز کمتر می‌شود. به این معنی که به جهت کثرت مقررات ایمنی و محصور شدن اشخاص در

۱۵. مسئولیت محض.

۱۶. مسئولیت مبتنی بر اماره تقصیر.

۱۷. جز در مورد عدم برائت که آن هم به جهت اتلاف مستقیم است.

www.SID.ir

Archive of SID

آن‌ها، هر تخطی، سبب مسئولیت می‌شود و این وضعیت، به ویژه در حوادث رانندگی به‌روشنی قابل لمس است. برای مثال بسیار نادر است که عابر پیاده مصدوم، خسارت را به جهت قصور خود متحمل شود و معمولاً راننده اتومبیل، مسئول قلمداد شده و اثبات آن نیز به همت بیمه مسئولیت آسان‌تر شده‌است، زیرا راننده نیز نفعی در تلاش برای اثبات تقصیر عابر پیاده ندارد و می‌داند که بیمه مسئولیت، خسارت را جبران می‌کند. از نظر حوادث پزشکی نیز در ایران هنوز بیمه مسئولیت اجباری نشده است. حوادث ناشی از تولید محصولات صنعتی و به‌کارگیری سلاح گرم و مانند آن نیز همین وضع را دارند و در هنگام تحلیل مسئله مسئولیت و بررسی ارکان آن، رویه قضایی به‌دنبال احراز قصور و انواع بی‌احتیاطی است و دکترین حقوقی هم نظر مخالف ارائه ننموده‌اند. به همین خاطر در حقوق ایران، نمی‌توان در سطح کلی و از مفهوم اجباری بودن بیمه، به مبنای مسئولیت و نوعی بودن آن حکم داد و هیچ ملازمه‌ای در این خصوص، به‌عنوان قاعده عمومی‌حاکم بر بیمه‌های اجباری، وجود ندارد و در هر مورد باید این رابطه احراز شود که البته احراز آن نیز هیچ اماره یا فرض قابل‌اعتنایی ندارد و کسی که مدعی است باید آن‌را اثبات کند.

نظام سنتی ادله اثبات دعوی که بار اثبات را بر دوش مدعی می‌نهد، نظامی است مبتنی بر این فرض که طرفین دعوی از جهت دسترسی به منابع اطلاعاتی و توانایی ارائه دلیل در موقعیتی برابر قرار دارند. این فرض در رابطه با بانکداری و رابطه میان بانک و مشتری صحیح نمی‌باشد. لذا نظامی که مبتنی بر آن است نیز در بانکداری کارآمد نخواهد بود. نابرابری میان طرفین در دسترسی به اطلاعات، در توان تحلیل اطلاعات و در توان طرح دعوی در بانکداری الکترونیک به حدی است که ایجاب می‌کند نظام مزبور را تغییر دهیم و از نظام معکوس آن که بار اثبات دعوی را بر عهده مدعی‌علیه می‌گذارد استفاده نماییم. اما برای کاستن از آثارسوء این نظام و جلوگیری از طرح دعاوی واهی علیه بانک‌ها لازم است سیستم دوگانه مسئولیت برای بانک‌ها در رابطه با بانکداری الکترونیک برقرار شود. بدین صورت که تا میزانی از مسئولیت- که باید با توجه به ملاحظات اقتصادی تعیین شود -در شرایط حاضر یک میلیارد ریال – از نظام مسئولیت مبتنی بر فرض تقصیر و بار اثبات معکوس استفاده شود و در چنین مواردی بانک، مکلف باشد که عدم قصور خویش را اثبات نماید و برای میزان بیشتر از آن، مشتری مکلف باشد که علیه بانک ادله خود را ارائه کند و در صورت ناتوانی مشتری، حکم به عدم مسئولیت بانک صادر شود.

پیش‌بینی می‌شود که دعاوی ناشی از خروج غیرقانونی وجوه از حساب مشترین بانک‌ها و سایر موسسات اعتباری، در رویه قضایی توسعه یابد و با توجه به آگاهی مردم و تعهدات نهادهای رسمی، دادگاه‌ها با انواع مختلفی از این دعاوی مواجه شوند. قول به مسئولیت مدنی بانک و سایر موسسات، خالی از قوت نیست، اما به‌نظر می‌رسد به دشواری می‌توان دستگاه قضایی و قضات را به مسئولیت مدنی بانک متقاعد نمود. در عین حال اگر قرار است بر این مسئولیت تأکید شود، ماهیت قراردادی آن برجسته‌تر از ماهیت قهری است و به سود مشتریان نیز خواهد بود. باید منتظر ماند و توسعه رویه قضایی غیر قابل پیش بینی ایران را مشاهده کرد.

همچنین توصیه می گردد کلیه بانک ها حساب های مشتریان را به رمز یکبار مصرف در تراکنش های حضوری (رمز پویا اول) مجهز کنند تا از این طریق احتمال دسترسی کلاه برداران به دارایی اشخاص را کاهش دهند.

منابع

- السان، مصطفی. (۱۳۸۸). **جنبه‌های حقوقی بانکداری اینترنتی،** چاپ اول. انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی.
- اسماعیل زاده, یوسف, تقی زاده, ابراهیم, چهکندی نژاد, علی. (۱۳۹۸). مسئولیت مدنی ناشی از ترک فعل زیانبار کارکنان نیروهای مسلح. **فصلنامه نظارت و بازرسی.** (۴۹).۵۳-۸۲.
- امامی، سیدحسن. (۱۳۹۷). **حقوق مدنی،** جلد ۳ چاپ اول. انتشارات اسلامیه.
- اشعمی محمدصادق و شیخانی سعید. (۱۳۷۷). **کارت‌های بانکی و چگونگی کاربرد آنها در جمهوری اسلامی ایران.** مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی.

www.SID.ir

Archive of SID

- بادینی، حسن. (۱۳۹۹). **فلسفه مسئولیت مدنی**.ج۱.شرکت سهامی‌انتشار.
- شهیدی، مهدی. (۱۴۰۰). **آثار قراردادها و تعهدات**، چاپ یازدهم. انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- خدابخشی، عبدالله. (۱۳۸۸). **بیمه و حقوق مسئولیت مدنی**، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
- عباسلو, بختیار. (۱۳۸۸). مسئولیت مدنی ضابطان دادگستری .**فصلنامه نظارت و بازرسی**. ۱۳۸۸(۸),۱۰۷-۱۳۴.
- قنبری، حمید. (۱۳۹۱). **معکوس نمودن بار اثبات دعوی در بانکداری الکترونیک**. پژوهش های پولی و بانکی.
- لنگرودی ، جعفری. (۱۴۰۰). **حقوق تعهدات**، ج۱، چاپ دهم. انتشارات دانشگاه تهران.
- سلطانی، محمد و اسدی، حمید.(۱۳۹۴).**ماهیت و اثار حقوقی پول الکترونیک**، دانشگاه امام صادق (ع).
- سلیمان ریزی حمید و فدوی اردستانی حسن، پایان نامه، مبانی وقلمرو مسئولیت مدنی در زمینه پالایش فضای مجازی (۱۳۹۴) دانشگاه آزاد اسلامی، نراق.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۴۰۰). **حقوق مدنی، الزام های خارج از قرارداد، ضمان قهری** چاپ اول. انتشارات دانشگاه تهران
- کاتوزیان، ناصر. (۱۴۰۰). **حقوق مدنی، اعمال حقوقی(قرارداد، ایقاع)** ، چاپ دوم. شرکت سهامی انتشار
- ولیزاده، مصطفی. (۱۳۹۳) . شناسایی عوامل کلیدی موفقیت در تجارت الکترونیک با استفاده از روش هوشمند، پایان نامه، دانشگاه تهران.
- مرتضی رنجبر، علی. (۱۳۹۴) مسئولیت مدنی غیر قراردادی پیمانکاران در پروژه های ساختمانی دانشگاه ازاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- خزایی فرد، هادی (۱۳۹۵). نقش تقصیر زیان دیده در مسئولیت مدنی ناشی از استفاده از وسائل نقلیه موتوری از دیدگاه حقوق تطبیقی پایان نامه دانشگاه تهران
- مولابیگی، غلامرضا،(۱۳۹۴) شرایط و قراردادی دولت در ایران و فرانسه با تاکید بر رویه قضایی - دانشگاه دانشگاه ازاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
- نایینی، مهدی(۱۳۹۵) . بررسی اسناد ذمه ای در مقررات ثبتی ایران، پایان نامه دانشگاه ازاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
- عبدالهی، علی (۱۳۹۵). بررسی حقوقی مسئولیت متصدی حمل و نقل در نقل و انتقال کالای قاچاق پایان نامه، دانشگاه ازاد اسلامی، نراق.
- جباری، پروانه (۱۳۹۱). محرمانه بودن در داوری تجاری بین المللی، وضعیت فعلی و چالشها پایان نامه دانشگاه مفید.
- توکلی، احمد (۱۳۹۵)تاثیر ایرادات وارد بر اسناد تجاری در حدود مسئولیت ضامن پایان نامه ، دانشگاه ازاد اسلامی، نراق
- مسئولیت حقوقی بازرسان در حقوق ایران(۱۳۹۳) پایان نامه ، قارداش زاده، اصغر دانشگاه تهران
- تحلیل و بررسی حدود مسئولیت شهرداری در برابر اشخاص ثالث در قراردادهای واگذاری خدمات با تاکید بر رویه قضایی (۱۳۹۵) پایان نامه رحیمی، محمدرضا دانشگاه ازاد اسلامی، نراق
- تاثیر جهت نامشروع درمسئولیت مسئولین اسناد تجاری پایان نامه امیرجلالی، زهرا (۱۳۹۵) دانشگاه ازاد اسلامی، نراق
- سیاستها و ابزارهای امنیتی در بانکداری الکترونیک (۱۳۸۹) پایان نامه همتی، پریسا دانشگاه تهران

www.SID.ir

Archive of SID

Journal of Financial Knowledge of Securities Analysis

Vol. 15 / No. 56, Winter 2022

The Nature of Banks' Civil Liability in Skimming According to Jurisprudence

Mohammadreza Namjouyan[1]

Department of Private Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Dr.namjouyan@gmail.com

*Dr Seyyed Mohammadreza Emam**

Associate Professor Fiqh and Fundamentals of Islamic Law, Supervisor, Department of Private Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Correspondent Author),
mremam@ut.ac.ir

Abstract
In today's world, payments are mostly made through electronic transactions. In these exchanges, it sometimes happens that the funds do not reach the destination, or unauthorized withdrawals are made from the customers' accounts through abuse of card readers. One of the issues considered in electronic banking is the growing phenomenon of cyber-attacks in cyberspace. What is certain is that building a secure network and protecting Information Technology infrastructure requires a nationwide effort. Considering the harms caused by such attacks, it is vital to be familiar with the concept of cyber-attacks and the resulting civil liabilities, and the related solutions, levels and tools involved. Banks and credit institutions, if at fault, are liable for damages incurred by the party involved (cardholder). This liability arises from the implicit obligation of the bank in such cases, and in cases resulting from negligence. Thus, the bank is obligated to compensate the customer for the losses and damages, and the burden of proof lies with the bank .In this article, while explaining the subject and specialized terminology, the nature of civil liability of banks based on jurisprudential guidelines has been dealt with. Considering the relationship between this business and professional practice it has been suggested that the legislature defines the limits of the bank's liability and the guarantee of its implementation.

Keywords: *Civil liability, Electronic banking, Skimming, Joint responsibility of the banking network, Compensation.*

www.SID.ir